

9. Келічавий А. В. Еволюція конкуренції: від зародження поняття до сучасних особливостей / А. В. Келічавий // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2015. Вип. 5. С. 58-63
10. Савчук О. Системний підхід до аналізу конкурентоспроможності промислового виробництва / О. Савчук // Економіст. М., 2001. № 12. С. 58–61.
11. Качалина Л. М. Конкурентоспособный менеджмент / Качалина Л. М. М. : Издательство Эксмо, 2006. 464 с.
12. Дудко Л. А. Конкурентоспособність спеціаліста в умовах ринкової економіки: дис. ... кандидата соц. наук : 22.00.04 / Дудко Людмила Андріївна. К., 2004. 192 с.

УДК 349.3

ГУБСЬКА Я.В.

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ

У межах статті науковцем досліджено наукові підходи вчених щодо визначення основних завдань соціального страхування на випадок безробіття та на основі проаналізованих тез виділено наступні види завдань соціального страхування на випадок безробіття: 1) економічні; 2) соціальні; 3) превентивні. Науковцем зазначено, що соціальне страхування спрямоване на створення відповідної соціальної системи здійснення захисту громадян, створення чітких механізмів для реалізації державної соціальної політики, забезпечення належних соціальних виплат. Особливу увагу у статті приділено завданням у сфері превентивної діяльності соціального страхування, що включає в себе збереження трудового потенціалу населення.

Ключові слова: страхування, соціальне страхування, завдання, безробіття, забезпечення, захист.

В рамках статті ученим исследованы научные подходы ученых к определению основных задач социального страхования на случай безработицы и на основе проанализированных тезисов выделены следующие виды задач социального страхования на случай безработицы: 1) экономические; 2) социальные; 3) превентивные. Ученым указано, что социальное страхование направлено на создание соответствующей социальной системы осуществления защиты граждан, создание четких механизмов для реализации государственной социальной политики, обеспечения надлежащих социальных выплат. Особое внимание в статье уделено задачам в сфере превентивной деятельности социального страхования, которое включает в себя сохранение трудового потенциала населения.

Ключевые слова: страхование, социальное страхование, задачи, безработица, обеспечение, защита.

In the article researcher studied scientific approaches of scientists to identify the main tasks of social insurance against unemployment and analyzed on the basis on abstracts the following tasks of the Social Unemployment Insurance as: 1) economic; 2) social; 3) preventive. The scientists noted that social security will be an adequate system of social protection of citizens implementation, creation of clear mechanisms for implementing social policies, providing adequate social benefits. In the article a particular attention is

paid to the task in the preventive activity of social insurance, which includes saving of labor potential of the population.

Key words: *insurance, social insurance, tasks, unemployment, provision, protection.*

Важливим елементом розвитку нашої держави є належне соціальне забезпечення своїх громадян. Формування цілісних орієнтирів у здійсненні соціального захисту осіб, розроблення відповідних концепцій соціального розвитку та захисту населення, форм та механізмів реалізації взаємодопомоги населенню, яке опинилося у складних життєвих ситуаціях, удосконалення засобів, форм та методів діяльності щодо подальшого забезпечення належного рівня соціальних стандартів осіб є необхідними напрямками створення системи соціального захисту населення всієї держави. На сьогодні досить важливою у сфері соціального захисту є діяльність відповідних страхових фондів, які акумулюють страхові внески на проводять виплату матеріальної допомоги застрахованим особам та надають їм різноманітні соціальні послуги. Важливу увагу слід приділити загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню на випадок безробіття, оскільки, як варто погодитися із думкою Н.М. Внукової, такому виду соціального страхування відведено центральну роль в системі соціального захисту населення. Науковець при цьому зазначає, що його існування створює умови для відтворення робочої сили та захисту громадян у разі настання відповідних страхових випадків [1, с. 20]. Ми погоджуємося із позицією вченого щодо того, що соціальне страхування можна розцінювати не тільки як важливий елемент захисту громадян, а також як необхідну складову політики у сфері подолання безробіття та бідності, реального відтворення трудового потенціалу у державі.

Зазначимо, що розвиток та удосконалення соціального захисту населення є досить обговорюваною проблемою нашого суспільства. Не виключенням є й питання подолання безробіття, діяльності органів влади та роботодавців у сфері підтримання належного соціального захисту осіб, які стали безробітними чи опинилися в умовах часткового безробіття. Зокрема питання соціального захисту населення на випадок безробіття у своїх наукових працях досліджувало ряд науковців, серед яких варто згадати: Н.Б. Болотіну, Г.В. Єфремову, Д.В. Кармишева, О.П. Кириленка, А.М. Колосок, С.О. Кропельницьку, Е.М. Лібанова, О.М. Палій, О.М. Прилипка, С.О. Сільченка, В.А. Скуратівського, Т.В. Солоджук, Я. Ф. Радиш та інших. Проте, на нашу думку, потребують подальшого наукового пошуку дослідження сутності загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, шляхи підвищення надання матеріальної допомоги та якості соціальних послуг, які здійснюються Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття та удосконалення їх законодавчого закріплення. Для чіткого розуміння сутності загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття варто більш детально дослідити основні завдання цього виду страхування, що і обумовлює мету написання зазначеної статті. Для досягнення поставленої мети у статті здійснюється дослідження наукових підходів вчених щодо визначення основних завдань соціального страхування на випадок безробіття та на основі проаналізованих позицій вчених та власних міркувань визначено та охарактеризовано найбільш важливі, на нашу думку, завдання, які ставить перед собою загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття.

Зазначимо, що соціальне страхування на випадок безробіття виконує одну із найважливіших завдань держави – здійснення соціального захисту особи, яка опинилася у скрутному становищі. Досліджуючи завдання соціального страхування в цілому варто погодитися із позицію, згідно якої соціальне страхування як соціальна система ставить за мету визначення і створення загальнонаціональних пріоритетів і механізмів реалізації законодавчо закріплених соціальних, правових і економічних прав та свобод, соціальних гарантій громадян, і формування органів управління всіх рівнів, інститутів, а також соціальних служб, що забезпечують певний рівень соціального захисту населення від дестабілізуючих чинників (інфляція, безробіття, падіння виробництва тощо), досягнення соціально припустимого рівня життя населення [2, с. 122]. Отже, соціальне страхування спрямоване на створення відповідної соціальної системи здійснення захисту громадян, створення чітких механізмів для реалізації державної соціальної політики, забезпечення належних соціальних виплат тощо. Метою соціального страхування також варто назвати й визначення основ для функціонування системи органів державної влади при здійсненні соціального страхування осіб на випадок їх безробіття, розробленні ефективних механізмів та напрямків подолання такого негативного явища.

Основними завданнями соціального страхування, на думку Ю.А. Косарева є гарантування соціального захисту в галузі соціального страхування, надання необхідної цільової допомоги найбільш соціально вразливим верствам населення у межах соціальної допомоги, обґрунтування основних видів соціального страхування, визначення мінімальних норм соціального захисту у разі втрати працездатності, визначення основних джерел фінансових надходжень до фондів соціального страхування [3, с. 282-283]. Ми погоджуємося із таким твердженням, оскільки завдання соціального страхування впливають із його сутності - здійснення захисту особи, шляхом встановлення певних державних гарантій, вчиненні активних заходів підтримки окремих категорій населення (в нашому випадку у випадку безробіття).

Досліджуючи основні завдання соціального страхування на випадок безробіття варто вкотре наголосити на тому, що соціальне страхування спрямовано на здійснення соціального захисту осіб, які втратили роботу, забезпечення надання гарантій застрахованим особам, які передбачені державою. Проте, ми вважаємо, що основне завдання соціального страхування не можна зводити виключно до забезпечення здійснення соціальних гарантій та здійснення соціального захисту застрахованих осіб. Соціальне страхування виконує й ряд інших важливих завдань, які зводяться до забезпечення стабільності економічної політики у сфері страхування та матеріального забезпечення осіб, здійснення превентивної діяльності у процесі подолання безробіття тощо.

Таким чином, ми пропонуємо завдання соціального страхування поділити на три важливих види: 1) економічні; 2) соціальні; 3) превентивні. Детально розглянемо їх.

Одним із перших видів завдань, які виконує соціальне страхування є економічні завдання. При дослідженні основних економічних завдань соціального страхування варто погодитися із позицією Б.В. Надточій. Науковець зазначає, що важко недооцінити його значення у суспільстві, оскільки соціальне страхування вирішує ряд важливих завдань: - формує грошові фонди, з яких покриваються витрати, пов'язані з утриманням непрацездатних чи осіб, що не беруть участь у трудовому процесі; - забезпечує необхідну кількість та структуру трудових ресурсів, а також їхній розподіл відповідно до об'єктивних потреб розвитку суспільства; - скорочує розрив у рівні матеріального забезпечення непрацюючих і працюючих членів суспільства; - домагається вирівнювання життєвого рівня різних соціальних груп населення, не зайнятих в трудовому процесі [4, с. 32-33]. Про подібні економічні завдання соціального страхування зазнає Н.М. Внукова, яка наголошує, що система соціального страхування розв'язує два важливих соціально-економічних завдання, а саме: 1) збереження та повне відновлення працездатності активної частини населення країни; 2) гарантоване матеріальне забезпечення громадян, які втратили працездатність у зв'язку з виходом на пенсію чи не мали її в працездатному віці з тих чи інших причин [5, с. 9]. Ми погоджуємося із твердженнями науковців, які зазначають, що соціальне страхування виконує й економічні завдання держави, що полягають у забезпеченні стабільного соціального розвитку держави, забезпеченні та формуванні грошових коштів відповідних страхових фондів. Основним завданням соціального страхування з точки зору економічного спрямування є вирівнювання життєвого рівня різних соціальних груп населення, що не залучені до трудового процесу; надання матеріальної допомоги соціально незахищеним верствам населення тощо. За допомогою соціального страхування на випадок безробіття певним чином здійснюється вирівнювання матеріального становища, яке існує у державі між тими особами, які працюють та тими особами для яких настав соціальний ризик.

Наступним завданням, яке виконує соціальне страхування на випадок безробіття є завдання, що тісно пов'язане із соціальним призначенням держави – забезпеченням належного соціального захисту своїх громадян. Соціальний захист громадян є одним із важливих напрямків розвитку суспільства, а тому до основних завдань, які стоять перед загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття віднесено:

1) встановлення соціальних гарантій щодо захисту прав та інтересів громадян України, покращення їх соціального добробуту, які через виникнення соціального ризику чи страхового випадку, стали безробітними.

2) надання соціальної допомоги безробітнім, відшкодування витрат, пов'язаних із професійною підготовкою безробітних, їх перепідготовкою та профорієнтацією з метою підвищення їх кваліфікації та адаптації до нових умов життя.

3) запобігання настанню негативних наслідків зі сторони незабезпечених верст населення, шляхом надання їм відповідної матеріальної допомоги та відповідних соціальних послуг. Подібне завдання у своїх працях виділяє й А.В. Кириченко, який зазначає, що основними завданнями соціального страхування є: формування грошових коштів на покриття витрат непрацездат-

них осіб та скорочення розриву у рівні матеріального забезпечення непрацюючих і працюючих громадян [6, с. 48].

Наступним важливим завданням, яке виконує соціальне страхування є здійснення превентивної діяльності. Наголосимо про важливість виділення такого виду завдань, оскільки у науковій літературі не достатньої уваги приділено здійсненню превентивної діяльності, яке виконує соціальне страхування. Більшість науковців виділяють основним завданням все ж таки забезпечення соціального благополуччя населення, нехтуючи при цьому важливістю здійснення профілактичних та превентивних дій у напрямку подолання як самого безробіття, так і його негативних наслідків. Про здійснення профілактичних заходів Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття зазначено у статті 7-1 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття». Зазначено, що при виникненні страхового ризику Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття може здійснювати заходи, спрямовані на запобігання настанню страхових випадків, у межах коштів, передбачених бюджетом Фонду на такі цілі. До профілактичних заходів належать: 1) фінансування витрат роботодавця на оплату праці працівників, яких з метою запобігання вивільненню тимчасово переведено за їх згодою на іншу роботу (до 6 місяців протягом року) за умови збереження за ними основного місця роботи; 2) фінансування витрат роботодавця на професійну перепідготовку або підвищення кваліфікації працівників, щодо яких є загроза вивільнення у зв'язку з реорганізацією або перепрофілюванням підприємства, тимчасовим припиненням виробництва, за умови збереження за працівниками місця роботи; 3) інші профілактичні заходи, визначені правлінням Фонду [7].

У науковій літературі також наголошується на превентивній ролі соціального страхування на випадок безробіття. Так, при дослідженні особливостей організації державного соціального страхування на випадок безробіття в умовах соціально-економічної нестабільності Ю.М. Маршавін зазначає, що сутність такого виду страхування полягає не тільки і не стільки у пасивній компенсації безробітному втраченого доходу, скільки у профілактиці безробіття, пом'якшенні його наслідків через сприяння прискоренню працевлаштування [8, с. 7]. Таким чином, до завдань у сфері превентивної діяльності соціального страхування ми пропонуємо віднести :

1) збереження трудового потенціалу населення, шляхом гарантування матеріального забезпечення та ефективного надання соціальних послуг особам, які втратили працездатність. Тобто, ми маємо на увазі те, що соціальне страхування сприяє збереженню трудового потенціалу держави, шляхом надання певної матеріальної та соціальної підтримки. Забезпечення осіб, які стали безробітними з незалежних від них обставин, як ми вже неодноразово зазначали, має досить вагомe значення, оскільки здійснюється не тільки певна матеріальна підтримка таких осіб, а й здійснюється моральна підтримка, яка виражається у активних діях держави щодо забезпечення таких осіб. Крім того, надання матеріальної підтримки безробітним є необхідним для запобігання виникненню інших негативних явищ у державі, серед яких суттєве займає проблема відтоку працездатного населення за межі України. На сьогодні, на жаль, значна кількість працездатних осіб, які з тих чи інших причин залишилися без роботи в Україні, вирішують питання досить кардинально - виїжджають за межі України з метою подальшого працевлаштування. Така тенденція, на нашу думку, пов'язана, перш за все, із низьким рівнем оплати праці працівників, відсутності належного матеріального забезпечення, відсутності попиту на відповідні види робіт тощо. Звичайно ж така ситуація досить негативно впливає на всю економіку держави, оскільки зменшується рівень потенційного валового продукту, що звужує можливості економічного зростання держави в подальшому. Проте, досить суттєве значення має й відсутність у осіб належної кваліфікації, яка є необхідною для здійснення тієї чи іншої роботи. Як приклад: особа працювала, проте у зв'язку із настанням страхового ризику змушена була припинити роботу і стала безробітною. На даний час така особа не може реалізувати своє право на працю, оскільки не має відповідної кваліфікації. Саме в таких випадках необхідним є надання якісних соціальних послуг, серед яких важливе місце займає здійснення перепідготовки та підвищення кваліфікації особи, надання їй всілякої підтримки у навчанні. Тобто в даному випадку також мова йде й про здійснення відповідної моральної підтримки безробітних. Отже, ми вважаємо, що у здійсненні матеріального забезпечення та наданні якісних соціальних послуг здійснюється профілактичне завдання щодо збереження трудового потенціалу населення України.

2) аналіз причин та умов, які спричиняють виникненню та поширенню безробіття. Це досить важливе завдання соціального страхування, оскільки варто не тільки надавати допомогу при виникненні у особи страхового випадку, а й здійснювати аналіз виникнення таких страхових

випадків, причин, які сприяли їх виникненню, надавати їм правову оцінку, проводити співвідношення з метою їх подальшого недопущення при виникненні подібних правовідносин. Аналізування є необхідним, оскільки саме завдяки такому аналізу можна досягнути певних результатів у подоланні причин, які спричиняють виникненню та поширенню безробіття, здійснити вплив на фактори, які їх утворюють.

3) здійснення заходів, спрямованих на усунення шкідливих та небезпечних чинників, які стали наслідком виникнення соціального ризику чи страхового випадку, а отже і безробіття. Зазначене завдання досить тісно пов'язано із попереднім та полягає в тому, що варто не тільки виявити та проаналізувати чинники виникнення страхового ризику та виникнення безробіття, а й вчиняти дії щодо їх мінімізації або усунення.

Як висновок зазначимо, що перед соціальним страхуванням на випадок безробіття стоїть досить багато важливих завдань, вирішення яких має вагоме значення для подальшого розвитку держави в цілому, оскільки воно спрямоване на гарантування соціального захисту осіб, які внаслідок настання страхового випадку чи страхового ризику опинилися без роботи, тим самим виконуючи роль гаранта забезпечення соціальних прав та інтересів осіб. Соціальне страхування виконує важливе соціально-економічне завдання - відновлення працездатності населення, тим самим вирішуючи проблему трудової міграції у державі, збереження трудового потенціалу України.

Список використаних джерел:

1. Внукова Н. М. Соціальне страхування : навч. посіб. / Н. М. Внукова, Н. В. Кузьмич. – К. : Кондор, 2006 – 352 с.
2. Короткий соціально-психологічний словник (для працівників служби зайнятості) / Укл. В.В. Синявський. – К., 1999. – 144 с.
3. Косарев Ю.А. Концептуальные модели государственного социального страхования как формы социальной защиты и национальной безопасности общества в пореформенный период: Дис. док. соц. наук: 22.00.04 «Социальная структура, социальные институты и процессы» / Институт социально-политических исследований РАН / Ю.А. Косарев – Москва, 1999. – 305 с.
4. Надточій Б. В. Соціальне страхування чи соціальне забезпечення? Погляд з позицій системи прав, установ та принципів / Б. В. Надточій // Україна: аспекти праці. – 2003. – № 1. – с. 31-35.
5. Внукова Н. М. Соціальне страхування: конспект лекцій для студентів спеціальностей 7.050104, 7.050105 усіх форм навчання / Н. М. Внукова, Н. В. Кузьминчук. – Харків : Вид-во ХДЕУ, 2004. – 216 с.
6. Кириченко А. В. Розвиток соціального страхування в Україні: Монографія. – К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2017. – 197 с.
7. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 № № 1533-III // Офіційний вісник України. – 2000. - № 13. – Ст. 505.
8. Маршавін Ю.М. Особливості організації державного соціального страхування на випадок безробіття в умовах соціально-економічної нестабільності / Ю.М. Маршавін // Ринок праці та зайнятість населення. – 2014. - № 4. – с. 3- 8.